

CANCELL:
MARTIS B:
. 1.7 17:.

oo Da

יהוה

scu

DE

DIALECTIS EBRÆORUM

PURIS,

DISSERTATIO I. GENERALIS,

Quam

Indultu Amplissimi Ordinis Philosophici,
in Academia Lipsiensi,

Ad D. XVI. April. A. C. MDCCXII.

ulteriori συμΦιλολογέντων δοκιμασία

subjicit

M. JOHANN. DANIEL KIESLING,

GRAIZ, VARISC.

RESPONDENTE

JO. GEORG. BAUSE, ERNSTRODA-THURING.

SS. Theol. Stud.

H. L. Q. C.

L I P S I Æ ,

Literis BRANDENBURGERIANIS.

VIRIS

SUMME REVERENDIS, MAGNIFICIS
atque AMPLISSIMIS,

DOMINIS

D. ADAMO RECHENBERGIO,

Facult. Theol. Professori Publico Primario, Ca-
nonico Misnenſis Capituli Venerabili, Collegii Major. Princ.
Collegiato, Academiae Decem-Viro, Alumnorum Ele-
ctoralium Ephoro & Nationis Miſnicae Seniori
Graviſſimo &c.

ut &

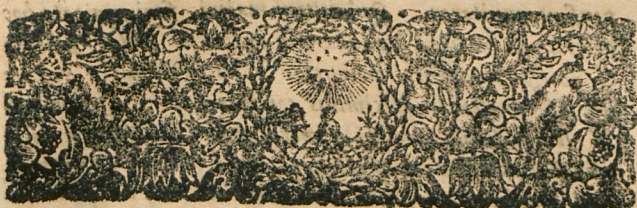
D. GOTTFRIDO OLEARIO,

Facult. Theol. Professori Publico, pariterque
Capituli Miſnenſis Canonico Digniſſimo, & Collegii
Maj. Princ. Collegiato &c.

*Pari Ornamentorum Celeberrima hujus Philyaee
Spectatiſſimo,*

PATRONIS ET PROMOTORIBUS

meis devota prorsus ac ſubmiſſa mente
Venerandis.

Audax & intempestivum viacri poterat facinus,
quod hasce inferioris sortis atque conditionis
plagulas **SVMMIS NOMINIBUS VESTRIS** inscribere aggressus sim; Verum hujus
rei veniam facillime impetraturum me confido, si modo indicavero, præteritum, præsens & futurum, vel ut clarius dicam, tot collata in me beneficia, præsentis speciminis conditionem atque spem continuandi patrocinii, conatui huic stimulos addidisse. Etenim quis tantum $\text{v}^{\text{p}}\text{e}$ beneficiorum enumerare aggrediatur, quæ vel loquacem delassarent Fabium? Admiratio os claudit, si modo mente recolam, quantam fortuna atque studiorum meorum egeritis curam, dirigendo, suadendo, explorando & adhortando, ita ut verba reperire vix possim, commodiora, quæ sua brevitate **VESTRUM** in me affectum exhauriant, quam Patris & Præceptoris, quorum vices re ipsa hæctenus sustinivistis integerrimas. Omnem projecto conscientia exuissim sensum vel ipsum mundi infringere fulcrum, [qui præter legem cultumque **DEI** & **חַסְדֵי תַּבְרִיחַ** suffulcitur, uti R. Simeon Justus existimavit,) nisi ea pro viribus con-

pen-

pensare anniterer. Qui autem majori fieri equitate hoc poterit, quam si eorum, quæ DEi gratia & Vestro Potere & potestate prodeunt, primitias Vobis offeram? Svadet hoc & presentis speciminis conditio, quod a perverso & livido seculo hoc sibi caveri optat; Verissimum enim est Talmudistarum monitum, quod omnis, in publicum prodiens, sit שומרו לכרויט *tanquam talis*, qui licitori traditur. Hinc VOS compellere cogor, ut illius tutelam recipere dignemini, quippe qui harum rerum peritissimi & veritatis studiosissimi sitis. Denique spes actionum nostrarum anima & vita, me lætat, fore ut devota gratiarum actio sit ad favorem Vestrum continuandum invitatio. Caterum Optimum Numen veneror, ut VOS quam diutissime humanis rebus superesse jubeat, in sui Nomini Gloriam, Vestrum & splendidissimarum familiarum commodum, atque Clientum solatium, Valet e, faveteque

Amplissimorum Nominum Vestrorum

Cuhori humillimo

M. JO. DAN. KIESLING,

PRÆFATIO

AD
L. B.

*P*xigua sunt, que prima hac vice Tibi offero, præcipue cum Sectionem II. majoris ponderis ad huc retinuerim. In priori hac Sectione illud nobis potissimum cura fuit, ut Cap. I. Existentiam & Causas, C. II. Divisionem, C. III. Methodum, & C. IV. Utilitates Dialecticorum cognitarum pertraheremus, atque necessariis exemplis probaremus. Prægestum hic suppeditasse sufficiet, quem uberioribus meditationibus, DEO juvante, imposterum adimplebimus, si ad palatum sint. Id saltem summe doleo & conqueror, quod ditissimum huncce thesaurum modulo ingenioli mei, prout par erat, exhaurire non potuerim; Sed recordor antiquiorum Rabinorum moniti: **מקור שנין אנשים הסתור להות איש** i. e. In loco, ubi non sunt viri, allabora, ut virum præstes. Profecto præstiti in hoc negotio, quantum per aliquot annos observare & præstare potui. Multo enim perfectius sistere Tibi possem opus, si antecessorum vestigia legere & premere licuisset. Cum autem de hisce omnes hæctenus (quantum scio) tacuerint, contentus esse debeo, glaciem fregisse. Accedit & liberorum sacrorum V. T. paucitas & brevitatis, que proinde suadent, ire qua possumus. Quapropter confido, benigna fronte hunc qualemcunque conatum exceptum iri, simulque promitto promittas aures, si quis vere & modeste demonstraverit, me hinc inde hallucinatum esse, quod in prima tractatione materia cujus-

dam editari vix potest. Illos autem, qui hebraica leviter norunt, rogo humanissime, ut iudicium suum potius suspendant quam sicut cæci de colore certi quid pronunciare audeant. Meretur alias hoc institutum, ut & alii oculatiores meditationibus suis id illustrent: Multa enim in philologicis adhuc intacta superesse, quilibet exinde videt, nec quisquam existimare debet, ab antecessoribus nostris omnes angulos exquisitos & calcatos esse. Quamplurima adhuc restant, in quibus ingenium exercere & novas veritates utilissimas conquirere possumus, ut aliarum litium & νεοφωτισμῶν vel centies repetitarum nostra sponte obliviscamur. Faxit divina Clementia, ut meo desiderio locus relinquatur, indicesque plures, promtioribus subsidiis, excitentur, qui DEUM, פנים אלה פנים אלה quasi in fontibus videre, cumque isto פה אלה פה אלה loqui studeant! Vale, nobisque fave!

SECTIO PRIOR. DE DIALECTIS EBRÆORUM IN GENERE.

QUOD aliis solenne est, ut in eruendo vocum ortu, earumque variis *Synonymis* prolixiores sint, id nobis jam præterire licebit, cum talia nemini obscura esse possint, & hanc operam jam dudum plures, imprimisque laudatissimus *Salmasius*, occupaverint. Sed tamen, quoniam usus vocis *διאלέκτῃς* nonnihil ambiguis est, ne B. L. dubium relinquam, temperare mihi vix possum, quin pauca saltem adjiciam. Dico itaque vocem *διאלέκτῃς* hic non significare *linguas peculiare*s, quo in sensu sacri Scriptores illam passim adhibent, quando e. g. Lucas Act. II, 6. 8. dicit, quod festo Pentecostes omnes nationes præsentibus audierint *ἑν ἰδίᾳ διὰλέκτῳ* loquentes Apostolos &c. Sed, ut paucis dicam, *Dialecti* hic nobis sunt *exigua variationes & inflexiones nimis ejusdemque lingue, in vocum tam*

pro.

In Comm.
de lingua
Hellen. p. 6.
segg. edit.
Lugd. Bat.

pronunciatione quam significatione facte, & certis temporibus locisque
usitata. Id quod & ipsa hujus Disp. inscriptione indicare vo-
 luimus, dum puras dialectos appellavimus, de scil. linguæ Chal-
 daica, Syriaca &c. ansam dubitandi suppeditare possent, quæ
 vulgo Dialecti Ebraicæ linguæ audiunt, sed accuratius linguæ
 peculiare vocantur. His nunc præsuppositis, ad rem ipsam
 nos accingimus. Sit itaque

C A P. I.

De Existentia Dialectorum apud E-
 bræos, earumque Causis.

Summarium.

§. I. Negantes Dial. Ebr. sistit. §. II. Triplici argumento proban-
 tur. §. III. Argumentum autoritatis additur. §. IV. Causa Di-
 al. spuria enarratur, qua §. V. refutatur. §. VI. genuina causa
 assignatur.

§. I.
PRæcipuum caput & arx quasi hujus laboris est quæstio de
 Existentia Dialectorum inter Ebræos Veteres. Ne itaque
 merito *ὡς ἀέγα δέσποτες* videri queamus, prius cum cura &
 industria istam stabilire atque vindicare conabimur, quam ad
 specialiora progrediamur. Inter omnes fere Eruditos celebra-
 rimosque Philologos hæcenus de Ebræorum Dialectis negati-
 va vel saltem dubitativa obtinuit sententia: Rationem hujus
 rei quilibet facile deprehendat. Inprimis autem Cl. Jo. Leusde-
 nius hoc ipso simplicitatem Ebraicæ linguæ adstruere conatur, In Philol.
 Hebr. Diss.
 XVII. p. 167.
 dum scribit: *Non occurrunt in hac lingua aliqua Dialecti (nisi quis
 velis linguam Chaldaicam & Syriacam varias Dialectos vocare) ut apud
 verbosos & mendaces Græcos &c.* Sed levis sane hæc est ratiuncu-
 la, nec nisi admodum laxo constringitur nexu: Etenim sim-
 plicitas linguæ his admisis adhuc salva erit, quippe quæ non in
 uniformi pronuntiatione & paupertate significatum subordi-
 natorum, sed potius in verbis ex se ortis, barbaræque mixtio-
 nis

nis nesciis, quaerenda est. In dubium quoque vocant alii pas-
sim, an veteres Dialecti ante casum purioris Ebraee Linguae extiterint,
quorum verba hic recensere super sedemus.

§. II.

Horum autem sententiis tria potissimum oppono fun-
damenta, quae, ni fallor, nostram assertionem sufficienter ful-
cient. Et primo quidem provoco ad communem linguarum natu-
ram & fata, quorum & Ebraica nostra particeps esse debuit &
fuit. Quamprimum enim conceditur, linguam hanc inter va-
rias temporum procellas extitisse, a multis iisque variorum loco-
rum & morum hominibus adhibitam esse, non potest non af-
firmari, varias quoque mutationes & inflexiones, quae nihil al-
liud sunt, quam Dialecti, ipsi accidisse. Secundo idem probat
miserrima Ebraei annularum clades, qui suae assueti Dialecto pronuntiatum
pronuntiabant. *Deus Jud. xi 1, 6*, qui locus & meis ulterioribus
meditationibus occasionem praebuit. Profecto isti hac pronun-
tiatione distincte cognoscebantur ab aliis tribubus, atque sic pro-
prium sui proditores evadebant. Equidem non ignoro, non ne-
minem hic excipere, hoc ad pronuntiationis varietatem, non ipsarum
*literarum mutationem, spectare, atque ad majora extendi citra pericu-
lum non posse.* Fateor, me non videre, quomodo hac ratione
effugium peti possit: Dum enim pronuntiationo variatur, ne-
cessario quoque mutatur litera, Multo minus autem videre pos-
sum, quidnam subsit periculi, si ad majora extendatur, atque
ab hac Dialecto ad alias plures concludatur. Sed accuratorem
hujus loci excusionem suo loco suppeditabimus, quo haec tra-
ctatio pertinet. Tertium fundamentum absolvet ipsa inductio
variarum Dialectorum pro diversis temporibus locis & tribubus.
Atque huc spectabit imprimis tota nostra Sect. II. ubi hoc ex insti-
tuto, DEO annuente, demonstrabimus.

§. III.

Hujus nostri asserti veritas perstrinxit & *Bened. Spinoza* o-
culos, Viri alias acuti & sanctae linguae (utpote quondam Judaei)
non ignari, sed saepius hoc dono abutentis. Postquam enim
litteras explicuisset Ebraicas, scribit: *Denique littera ejusdem or-*

Vid. Comp.
Gram. Ebr.
linguae, addi-
tum ejus
Opp. posth.
p. 4.

gani sepe in scriptura una pro alia usurpatur. Et pro V, O pro I, D pro D
 & pro N &c. Quod puto inde evenisse, quod scriptura ab hominibus di-
 versè Dialecti fuit scripta, & quod Dialecti jam non dignoscantur, cu-
 jus scil. tribus hæc vel illa Dialectus fuerit. Quod autem hæc lingua hæc
 communis cum reliquis haberit, constat ex ipsa scriptura. Nam Ephrai-
 mæ pro V ubique usurpabant, quæ sane literæ unius organi sunt. Qua-
 re quamvis in sacris literis literam alicujus pro alia ejusdem organi sepe
 sumi constet, non tamen id imitari jam licet. Nam quid hoc aliud es-
 set, quam Dialectos confundere? Multa omnino bene hic dicta sunt,
 ut etiam in hoste virtutem laudare debeam. Caute enim addit
 sepe, quoniam non omnis literarum mutatio ob Dialectum fa-
 cta putanda est. Possunt sane & alia mutationis esse causa, v. g.
 affectus, *וּמַשְׁקוּלָא פִּיא* &c. Hinc ad Dialectos tunc demum
 recurrendum erit, si manifesta pronuntiandi ratio, inductio
 exemplorum &c. evidenter hoc requirant. De omnibus tamen
 literis, quas adducit, id probare nondum audeo. Cæterum
 cogitavit Spinoza Geometrica methodo conscribere Gramma-
 ticam Ebr. in qua præter reliqua demonstrare voluit, in S. Scri-
 ptura Dialectos confundi, sed morte præventus maturiori, istam
 ne quidem aggredi potuit. Sine dubio multa vesilia inde expe-
 ctari potuissent, ob alia tamen, sanctam linguam & Scriptu-
 ram destruentia, quæ inferere animus fuit, nimis dolere non
 possumus, quod in lucem non prodierit hic partus.

Vid. præf. in
 Opp. posth.,
 circa fin.

§ I V.

Existisse inter Ebræos Dialectos, satis, ut puto, nunc
 demonstratum est, sed tamen non casu fortuito enatas esse,
 existimari debet. Cause itaque earum proxime nunc nobis in-
 vestigandæ sunt. Mirabilis sane R. David Kimchi & aliorum Rab-
 binorum est sententia, de Dialecto præcipue Ephraimitarum,
 qui putant, שְׁחִיב אֶרֶץ אֶפְרַיִם וּמְנַחֵם גֹּרָם
 לְחַם שְׂלֵמָה וְכֵלָו רֹמֵר שֵׁן כִּי אִם סִין כִּמְר אֲנָשִׁי צִרְפַּת
 שְׂאֵנִים קֹרְאִים שֵׁן וְקֹרְאִים אֹתָהּ כִּמְר תִּי רֶפֶה וְרָץ
 h. e. quod aer regionis Ephraimitarum & temperamenta illorum in causa
 ipsius fuerint, quo minus pronuntiare poterint Schin, sed potius Sin sic
 ut & Galli (Judæi), qui non pronuntiant Schin, sed legunt isind ut Tan

Vid. R. Dav.
 Kimchi &
 R. Isaac A.
 barbabel, in
 Commenta-
 riis, in Jud.
 XII, 6.

raphatum &c. Enimvero videntur hi Judæi propriæ hypotheseos oblitum esse, qua statuitur, in medio climate, ubi simplicissimus & purissimus aer sit, terram Israelis jacere, & quod R.

conf. R. Schelben Melech in מכלל יופי Gen. II. fol. 2. col. 1. Edit. Amstelod. Vid. מנהג העמוקות Revelatorum fol. 249. & conf. לקוט שחרש 37. col. 3. Edit. Amstelod.

Jacob Abendana cum aliis de horto Eden conjicit: שוה אורר והמוז וגו' quod fuerit tractus æqualis aeris & temperamenti, id isti plerumque de terra Israelis sentiunt; Sic enim ארץ ישראל היתה כאמצע שבועה אקלימים ג' אקלימים מימין וג' אקלימים משמאל וא"כ באמצע שני מנהג העמוקות וגו' h. e. Terra Israelis est in medio septem climatum; tria climata a dextra, & tria a sinistra sunt, terraque Israelis in medio, sicut dicitur (Pl. 48, 3.): Pulcer tractus, gaudium totius terræ &c. Sed istorum sententiam alibi prolixius examinabimus. Huc ferme inter nostrates inclinant illi, qui in Diælectis nimium climati locorumque situi &c. tribuunt.

§. V.

Verum enim vero horum sententiæ calculum meum ad-jicere hæcenus non possum, ob sequentes rationes: *Primo* admodum obscurus est nexus, aerem inter & linguam nostram reliquaque organa, ut perspicere non possim, quomodo aer coelique constitutio in linguam influere, istamque cogere ad hanc vel illam pronunciationem possit. Sic observavi *Benjaminitarum* si non omnes saltem plurimos fuisse אטרים יד ימינם seu scævas; siquidem Jud. xx, 16. 700 tales reperimus; Jehu quoque scæva fuit, uti patet ex Jud. III, 15. præterea 1 Par. xii, 2. 1sq. prolixus Benjaminitarum catalogus exstat, qui præter usum dextræ in exercitiis militaribus, jaculatione &c. fuerunt etiam משמאלים כאבנים וכו' sinistra mentes in projiciendis lapidibus &c. Quis tamen dixerit, aerem & regionis clima in causa fuisse? *Secundo* ipsa experientia hic obstat. Profecto enim hac causa universali posita, quæ in omnes omnino operari debet, sequeretur 1) omnes etiam eodem modo verba sua adhibere & pronunciare debere, quod tamen non fieri toto die videmus: Siquidem in eadem regione & urbe varii varie pronunciant. 2) Inde sequeretur, homines in sua regione constitutos, aliter eloqui non posse, (quoniam causa non cessante, effectus

fectus quoque cessare non potest); Cui iterum refragatur experientia, cum ipsi diversas & peregrinas pronunciationes toto die addiscamus. Tandem 3) ex hoc flueret, quod, si quis in alium locum se conferret ibique subsisteret, non posset non alium modum loquendi & pronunciandi sequi, vi causa influentis, quod iterum experientia teste non fit. His rationibus inductus, alia & quidem probabilior quærenda mihi fuit causa.

§. VI.

Omissa aliorum sententia, qui ad confusionem linguarum, ut pote causam nimis remotam & incertam confugiunt, cum & ante istam dialecti obtinere potuerint atque fortasse jam cum fuerint, qui *קרבן* aut alia id genus, parum distincte exprimere poterunt, uti ingeniose Cl. M. Schvarzius conjicit, tutiorem atque propinguiorem dialectorum causam Convetudinem existimem. Hac enim posita & concessa, omnes supra motæ difficultates concident, & facile patebit, cur non omnes eandem sequantur pronunciationem? Cur variant dialecti fere pro singulis urbibus &c.? Varias tamen origines & occasiones hæc consuetudo habere potest, e.g. ipsam naivitatem, & organorum habitudinem, linguarum disjunctam temporisque longinquitatem, imperiorum revolutionem per varias turbas & bella, multiplicem commerciorum usum cum exteris, vite rusticitatem meliorisque culturae neglectum &c. quas suo loco sigillatim semper eruere conabimur.

Conf. Poli
Syn. Critic.
in Jud. XII.
6.

In Disp.
de Causis
Dial. Spec.
Græcarum §. 17.
Witteb.
1702. hab

C A P. II.
De Divisione Dialectorum
Ebraicarum.

Summarium.

§. 1. Divisio dial. summam proponitur. §. 2. in specie voces Dialectice, quoad pronunciationem, ubi & vocales, literæ ipsæque accentus, considerantur. §. 3. Voces quoad significatum Dialecticum spectandas esse, ostenduntur. §. 4. De integris formulis dialecticis agitur.

B

§. I.

§. I.

Variæ sunt partes & quasi elementa, ex quibus hebraica lingua, si tota spectetur, componitur. Hinc non possunt non variæ species dialectorum inde enasci, prout diversus respectus ad hanc vel illam partem habeatur. Et quidem *generaliter* loquendo possunt dialecti considerari vel ratione *dictionum & vocum* singularum, vel *integrarum formularum*; *speciatim* si dictiones consideres, iterum vel ratione *pronunciationis*, ubi *vocales, literæ & locatio accentus* investigari debent, vel ratione *significationis* variæ orientur Dialecti. Atque hæc præsentis capitis erit tractatio.

§. II.

Initium hic ducemus a *vocibus* ratione *pronunciationis* consideratis, & quidem in specie a *Vocalibus*, utpote pronunciationis animabus. Dari dialectos in vocalibus, alibi passim ex instituto probamus. Huc pertinent e. g. quando in tribu Juda pro elubentissime pronunciarunt i; item, cum pro יְהוּהוּ heu! dixerunt יְהוּהוּ atque hujus generis quamplurima, quæ peculiari reservamus tractationi. Nec de *Literis*, an præcipuam dialectorum classem constituent, ulterius dubitari potest, postquam Ephraimitarum pronunciationem in litera פּ peculiarem observavimus. Paulo difficilior est quæstio, num etiam *Accentus locatio*, dialectum efficere possit. Ante omnia autem notari velim, me hic non de anomalia *consecutionis & ordinis accentuum* agere, quippe quæ huc non spectat, & prorsus ex alia causa dijudicanda est, nec de *locatione* accentuum vel *supra vel infra* literas, quæ ad dialectum nil confert, sed tantum de *locatione* accentus in syllaba vel ultima vel penultima. Atque hic quidem notum est, naturaliter in fine vocis accentum poni, *nisi alia ratio obstiterit*. Occurrunt tamen loca, ubi ratio obstant ostendi non potest, cur tonus in penultimam retrahatur, & tunc tutius ad dialectum recurri existimem; v. g. Amos lubentissime יְהוּהוּ cum accentu in penultima solet pronunciare, vid. c. vii. 14. ubi ter occurrit. In priori exemplo ratio suppetit, ob concursum nempe duorum *accentuum*, sed in reliquis duobus silendum est, nisi rustica dialectus Amosi, quæ pen-

penultimam ad morem aggressum protrahit, viam ostendat. Fateor tamen hac in Doctrina facillime errari posse, cum & ob affectus aliasque causas, sæpe accentum rejici non negaverim, e. g. quando Jael Siferæ fugienti occlamat Jud. 1 v, 18 סִרְרָה אֲרִי סִרְרָה וְגו' *Recede, Domine mi, recede* &c. Ubi in ultimam ob festinationem accentus rejectus esse potest; Hinc tam subtilem rem aggredi vereor, & magis sensibilibus & manifestis intentus, ista curiosiora eruditioribus eruenda relinquo. Hæc de vocibus respectu pronuntiationis dialecticæ consideratis dicta sufficiant.

§. III.

Non minoris difficultatis negotium nunc succedit de *significatu* vocum, quem & pro diversa dialecto diversum esse posse supra asserui. Sciendum autem est, nos hic significatus potissimum subordinatos & specialiores intendere, quos dialectorum usus vocibus generalioribus tribuat. Hanc difficultatem ex ipsis sacris literis solvere possumus, si observaverimus usum vocis רָאָה, quam olim pro נָבִיא propheta adhibitam esse, sacer scriptor 1. Sam. IX, 9. testatur. Quæ sane dialectus in nullo alto consistit, quam in speciali significatione, voci generali addito, uti mox accuratius de hoc disquiremus. Ex hoc quoque capite facile explicari posse putem varium *particularum* usum, quas non uno modo adhibuerunt, ut & apud nos hodie, e. g. *Et ivit Elkanah versus Ramatha* בֵּיתוֹ עַל בְּרִיתוֹ in *Domum suam*, pro אֵל 1. Sam. II, 1. conf. 1. Reg. XVII, 2. 1. Sam. I, 10. Vicissim אֵל אֲכַל וְכֹר הַחֲרִים לֵאמֹר & *super montibus non comedit*, pro אֵל Ezech. xv 11, 6. 11, &c. Talia enim in prima ætate hujus linguæ usitata fuisse, credere vix possum, ipseque mirabilis, divinus & accuratus, Ebraicæ linguæ ordo aliud svadet. Hinc & ejusmodi exempla in seculis posterioribus quamplurima, reperies, quæ tam frequentia in Pentateucho non sunt.

§. IV.

Tandem & integras *formulas ac Phrasés* singulari ratione adhibitas ad dialectos referre non dubito, cum rationem non videam, cur hæc appellatio ipsis denegari debeat, Huc spectat

formula יהיה ארתי זכור בשם יהוה quæ pro jurare usurpatur, quoniam juramenti basis ac fundamentum est Divinæ potentia recordatio & nominis reverentia. Hinc sapiens illa *Thekoensis* in parabola, Davidem rogat, ut filium suum ab occifore vindicet, atque hoc prius Juramento promittat, dum 2. Sam. xlv. i. dicit: זכור נא המלך את יהוה ויזכור את אלהיו ויזכור את אלהיו ויזכור את אלהיו *Juret, queso, Rex per Dominum Deum Tuum,* (mutatio-
ne pro more facta in secundam personam.) Quod enim R.

In Com-
ment, in
h. l.

Isaac Abarbenel propriissime hæc verba retinere, conatur, atque ita explicare, ac si ad factum Caini respiciatur, ingeniosum quidem est, sed mihi non probatur. Sic autem scribit: והזכרון הזה היה בענין בני אדם הראשון כשהרג קין את הברך שהאמר יתברך למה הרג קין בחיותו והרג לחיותם אחים וכיוצא ויזכור את אלהיו ויזכור את אלהיו ויזכור את אלהיו *h. e. Atque hæc recordatio erat de filio filiorum Adami primi, cum Cain Abelem occidisset, quod Deus Bened. tunc Cainum non occiderit, propterea quod homicida esset, quoniam ipsi fratres erant, atque ne multiplicaret Deus dolorem parentis ipsorum senioris &c.* Ipse sane contextus hoc refellit, cum in eodem versu David juret: הויה יהוה. Hoc observato facile quoque patebit, quid Amos, iterum *Thekoensis*, sibi velit, cum in dialogo ejus prophético de peste, c. VI, 10. alter alterum quæsiturus dicitur, num adhuc aliquis cum ipso in domo sit, cui alter responlurus sit. quod nullus; Atque tunc subjicitur: וישם יהוה וישם יהוה וישם יהוה *Et (alter) dicit: Tace* (si forsan juramento voluerit confirmare) *nam non (quæro) ad jurare faciendum per nomen Domini* (i. e. juramentum in te ponas, conf. El. xlviii 1, 1. Certa quoque ratione huc referri possunt formulæ, quæ occasione facti cujusdam ortæ, deinde in proverbialia abierunt, ut 2. Sam. V, 8. Optarem, ut uberiora hoc in negotio hæctenus observare potuissem, quippe quod multas difficultates solvit, quando v. g. irregulares phrasium constructiones occurrunt, modo & distincte demonstrari semper posset. Plura tamen alibi notabimus; de cætero contenti, digitum saltem in hoc jam intendisse, li-

cer primo hoc molimine omnia τετραχλισμοια reddere non possumus.

C A P. III. De Methodo Dialectos Ebræorum tractandi.

Sum.narium.

§. I. In genere quatuor lingua Ebr. constituuntur Epochæ. §. II. Prima Epochæ, §. III. secunda, §. IV. Tertia & Quarta considerantur. §. V. Rationes, cur methodus quoad tempora non retineatur, exponuntur. §. VI. Tertia Epochæ, in qua duæ Judicum & Regum periodi, eliguntur illustranda. §. VII. Tria præsupposita afferuntur, eorumque præmissa explicantur. §. VIII. Duo reliqua proponuntur.

§. I.

OMnia cum tempore mutari, quotidie experimur, hinc nec lingua Ebraica excipi poterit, quin *diverse temporum revolutiones* ipsi aliquid inusserint mutationis. Quapropter egregiam omnino præstaremus operam, si varias dialectos secundum varia tempora accurate hic indicare possemus, siquidem hoc historiam sanctæ linguæ belle illustraret, in qua tradenda Cel D. Laescherus plurimum desudavit; Sed cum hoc admodum difficile & fere impossibile videatur, ob rationes infra adducendas, leviter saltem hac opera nunc defungemur, ne hanc partem neglexisse merito videri queamus. Constituemus autem *quatuor Epochas* generaliores & notabiliores, secundum quas dialecti tradi possent, ita ut *Prima* ætatem Patriarcharum usque ad descensum Jacobi in Egyptum, *Secunda* Israelitarum commorationem in Egypto usque ad ingressum terræ Canaan, *Tertia* possessionem hujus terræ usque ad Captivitatem Babylonicam, & *Quarta* ipsam Captivitatem & tempora sequentia, huic linguæ fatalia, sistat.

§. II.

Prime Epochæ, quæ tempora Patriarcharum usque ad descensum Jacobi in Egyptum comprehendit, dilucidandæ, præter pauca

In erud. Tract. de Causis Ebr. linguæ & præcipue lib. I. cap. V. toto.

scribit Wahren cum h, alter Waaren cum a duplici ; hic
steht, cum h, alter stet, absque h &c. Eadem ratio orthogra-
phiæ apud Veteres mihi fuisse videtur, ita ut promte intelligas,
cur נָעַר absque הַא Mose scribatur, vicissim cur נ addatur in
פָּוֹלְעֵרִים *poluerunt* Jel. xxii 1, 2. vel cur ה in נ mutetur, Ruth. i. 20.
in מְרֵי *amara*. Et sic in reliquis. Multo minus me mo-
vet, quod pro יְרֻשָׁתְּכֶם, ob defectum י, quondam simpliciter
dixissent יְרֻשָׁתְּכֶם, uti Gen. xiv, 18. & c. xxxi 11, 18. יְרֻשָׁתְּכֶם re-
perimus, quod & Pl. Lxxv 1, 3. repetitur, atque hanc mutati-
onem, in dualem, ideo factam esse, quoniam postea urbs in
duas partes divisa sit. Præsuppositum admodum dubium est,
multoque probabilis *R. Is. Abarbanel* cum *Josepho Gorionide*
statuit, שְׁחָיו שלשה חומות בירושלם בתיכונה מהם
היה ברת ה' וברת המלך הנקראת הר הכרת
ובאמצעות היו בתי הנבא' ואנשי המעלה והכבוד
בכחצונה היו דרים כר' העם ובעלי מלאכות וגו'
i. e. quod tres muri Hierosolymæ fuerint ; In interiori istorum fuisse
templum Dei & pallatium Regis, vocato mons templi ; Intra medium
fuisse domicilia Prophetarum aliorumque Virorum spectatorum & ho-
noratorum ; In extremo tandem habitasse omnem plebem & operarios
&c. Ex quibus postea eleganter demonstrat, cur Prophetissa
Chulda 2. Reg. xxi 1, 14. habitasse dicatur in משנה. De habi-
tatione sacerdotum vid. c. xxi 11, 4.

In Com-
menti. su-
per I. Reg.
III, 1. p.
203. col.
4. sq. Ed.
Lips. &
conf. Jos.
Gorion.
Lib. VI. c.
36. p. 717.
199. & c.
46. p. 812.
ed. per
Breit-
haupt.
Guth.

§. III.

Ad Secundam progredior Epocham, quam commemoratio Isra-
elitarum in Egypto, eorumque introitus in terram Canaan abfolvit.
Huc pertinent reliqui 4. *Mosis libri* (ut & liber *Geneseos* quoad
enarrationem historicam Mosis) ex quibus loquela istorum tem-
porum cognosci debet, faciemusque id passim alibi, ubi depre-
henderimus, hanc vel illam dialectum ætati Mosis ortum suum
debere, sed postea in tribu quadam retentam & in usu fuisse.
Nonnihil probabilitatis hic meretur, quod hac ætate pronomen
fœmininum, הַיא paulo durius sit pronunciatum, ita ut
fonus י ferme ad ו accesserit; Moses enim semper scribit
הַיא

וְיִי exceptistantum undecim locis, quæ Masora in Gen. XIV, 2. & XXXIX, 25. notavit, ubi regulariter וְיִי scribitur. Quod autem *Spinosa* conjicit, quondam וְיִי idem valuisse ac וְיִי, sed postea a Masorethibis correctum esse, quoniam obsoletum fuerit, id confusionem spirat, ejusque favorem erga punctaindicat. Nec tamen a nobis hodie legendum est huius, cum וְיִי in chirec non quiescat, (suffixum enim וְיִי ut וְיִי &c. nil probat) præsertim si consideraveris, וְיִי foemininum semper adfuisse, cum id & Moses adhibeat, prononciationem autem ejus & per consequens etiam orthographiam tantum variasse, quod nobis nunc quidem imitari non licet. Veruntamen & his temporibus rariore fuisset dialectos autem, quod ipsi Moysi libri satis clare loquuntur, quippe qui intellectu faciliores sunt, præter reliquas etiam hanc ob causam, quoniam puriori & primævæ integritati similiore scripti sunt stylo. Ad hanc quoque ætatem *historiam & librum Iobis* refero, ob rationes, quas hic recensere nimis prolixum esset; Non enim moror *R. Eliezeris* auctoritatem, qui temporum Judicum hanc esse historiam conjicit, multo minus asserere possum, istum ætate Estheris & Ahasveri vixisse, vel ex captivitate Babylonica cum aliis ascendisse & Tiberiade habitasse, uti *R. Jehosua ben Korcha* & *R. Jochanan* putarunt. Autorem hujus libri licet certo asserere non possimus, non improbabilis tamen Judicorum est traditio, quæ Moysen Autorem prodit, quorum sententiam infra exponemus. Interim delineatio dialectorum ex hoc libro admodum incerta est, nisi consensus aliorum librorum accedat: Negari siquidem non potest, stylum colloquentium subinde corrumpi lingua, inter plebem magis recepta, *Aramea* sine dubio antiquiori, quod vocabula וְיִי *petra*, c. xxx, 6. וְיִי *nervi*, v. 17. & alia probant. Nonnullas tamen data occasione, Deo juvante, notabimus.

In Comp. Gr. p. 44.

Vid. Bava bathra c. I.

§. IV.

Ubiorem messem suppeditare potest *Tertia* Epocha, ab hereditatione terre Canaan usque ad captivatem Babylonicam. Atque hic multa petere licet ex libris *Josue, Judicum, Ruth, Samu. elis*

clis, Regum, Esais, Jeremie ejusque Threnis, Hosee, Joel, Amos, Obadiah, Jona, Miche, Nahum, Habacuc, Zephania, Psalmorum, Proverbiorum, Cantici Canticorum & Cohelet. Hac atate dialectos viguisse, & etiam deprehendi posse, pasim probamus, & Sect. II. integra demonstrabimus. Quartam tandem Epocham ingrediuntur Captivitas Babylonica, temporaque istam sequentia, qua sanctissimam hancee linguam profus everterunt: Crescente enim impietate & sensim appropinquante Judæorum reges, subtrahebat etiam Deus pedetentim sanctæ linguæ notitiam, in qua sua mysteria tradidit. Huc vero pertinent Prophetie Danielis (quoad ebraica) &c. Ezechielis, libelli Esther, Esdræambo, & libri Chronicorum ac denique prophetie Haggai, Zacharie & Malachie. Horum autores ex diuturna captivitate multum splendoris propriæ linguæ perdere potuerunt, quod facile largior, retinuisse tamen istos multas dialectos puras, admodum verosimile est; Quapropter novas ex illis demonstrare non possumus, sed solum antiquas, in præcedentibus reperitas, confirmare, si consensus adsit, licebit, quod suo loco pasim præstabimus. De postremis temporibus, Christi nimirum & Apostolorum hic quidquam addere, nil attinet, cum profus alia lingua Syriaca nempe recentior, seu Antiochena, tunc obtinuerit.

§. V.

Sequitur nunc, ut paucis exponam rationes, cur dialectos hac methodo, elegantissima tamen & maxime utili, tradere nolim. Et primo quidem dico, impossibile esse, secundum tempora dialectorum historiam Universalem sistere, cum monumenta necessaria deficient, Quis enim, quæso, ex paucis Geneseos plagulis dialectos, per duo millia annorum & supra usitatas, haurire & demonstrare poterit, quod & de subsequentibus temporibus valet? Profecto ad hunc laborem conficiendum ingens monumentorum thesaurus requiritur, quæ utinam saltem Regum temporibus consignata nobis superserent! Secundo sola temporum circumstantia insufficientis est: Pone enim, reperire Te dialectum in hoc vel illo libro, propte-

C

rea

rea tamen non erit universalis & ubique recepta, ita ut dicere possis, hoc tempore talis obtinuit dialectus &c. Oportet sane, accedat & locorum circumstantia, quæ maximum huic doctrinæ affert momentum.

§. VI.

Ut itaque cautius in hoc negotio verfer, talem methodum selegi, in qua precedentes difficultates saltem minuuntur, si non penitus tolluntur. Nimirum Tertiam in primis Epocham illustrare conabor, in qua sancta hæc lingua ad summum culmen floris, nitoris & elegantia pervenit: Ad hanc enim libris & monumentis necessariis licet non sufficientibus, pluribus tamen instructi sumus, nec locorum circumstantia negligetur, siquidem pro diversis tribubus istas enarrare allaborabimus. Dua autem notabiliores periodi hic occurrunt, Judicum nempe & Regum. Circa aetatem Judicum ipsa scriptura quendam dialectum clare annotant, dum 1. Sam. IX, 9. dicitur, quod pro נביא propheta, nunc recepto, quondam adhibuerint נא, conf v. II. 18. 19. quæ dialectus in solo significato specialiori, qui vocabulo αλατῦδες inditus est, consistit, uti supra memoravimus, cum in reliquis nulla occurrat mutatio. Non secus post ista tempora dixerunt sapius pro נביא, uti conjicio ex libris Paralippomenov, lib. 1. c. XXI, 9. XXV, 5. XXIX, 25. 29. XXXV, 15. lib. 2. c. IX, 29. XXXI, 11, 18, 19. &c. it. Neh. III, 15. XI, 5. Ezech. XI, 27. & reliqua. Ipsi Judæi, in voce חיה singulare quid quærunt, sed alio modo, quo postea ad nugas descedunt; Ita enim scribunt:

In ילקוט
חדש
f. 153.
col. 2.

יש חילוק בין מראה למחזה הוא לשון הקודש ומחזור
לא תרגום ועל כן כתיב באברהם קודם שנימור
דעה ובר ה' אל אברם במחזה כדו שלא ידעו המראכים
שחקרשו ברוד הוא מדבר עם עתה והמראכים אינם
משגיחו ברשון תרגום וכן בכלעם כתיב ומחזור שרי
דעה כדו שלא ידעו המראכים שחקבה מדבר עם עתה
אבר אחר שנימור אברהם כתיב וידבר אתו אלהים
לאסור וגו' b. e. Discrimen est inter voces מראה & מחזה; Et enim מראה est ex lingua sancta (Ebræa) non autem מחזה quod ex Tar.

gum

gum (lingua Chaldaica.) Propterea scriptum est de Abrahamo, antequam circumcisus esset (Gen. xv, 1.) Et fuit verbum Domini ad Abrahamum אברהם in visione, ne angeli scirent, quod Deus sanctus Bened. loquatur cum praputiato, quoniam angeli linguam Chaldaicam non attendunt (intelligunt.) Sic etiam de Bileamo (Num. xxv, 4.) scriptum est: Et ויחזו visionem omnipotentis אלהים videt, ut angeli nescirent, quod sanctus benedictus Deus loquatur cum praputiato. Postea vero cum Abraham circumcisus esset, scriptum est, (Gen. xvii, 3.) Et locutus est cum ipso Deus, dicendo etc. Quam lententiam prolixissime exponit R. Simoon ben Jochai, Autor, uti puratur, Sohar, ex quo hæcce desumpta sunt. In plurimis ridiculi sunt, nam ultimus locus quoque falso allegatur, cum Abrahamus tunc nondum circumcisus fuerit. Unicum tamen hoc considerari meretur, quod usum ex chaldaica lingua petant, licet propterea ortum alium habeat); Hinc facile intelligas, cur nostra vox אלהים toties adhibeatur circa ista tempora, quibus commercium & potentia Chaldaeorum in Ebræos non exigua erat, ut a vo posteriorum Regum, ante, in & post captivitatem Babylonicam &c. Quam dialectum hic, utpote convenientiori loco, tradere volui. Reliquas accuratiori indagine reservans. Inter Reges præcipue eminent David & Salomo, quorum proinde libri & sermones eo diligentius sunt excutiendi, quo magis istorum temporibus floruerit hæc lingua. Notari tamen velim, istos sæpe uno in loco elegantius loqui & scribere quam in altero, ac proinde in hoc plures deprehendas dialectos, quam in illo. Sic David multo nitidiorum & elegantiorum stylium adhibuit in Psalmis, quam quidem in aliis sermonibus, quos habemus superflites in libris Samuelis, Regum & Chronicorum, quod propterea accidisse videtur, quoniam Psalmos majori cum cura & diligentia conscripsit. Exempli loco sit nobis Psalmus xvi r. quem & 2 Sam. xxii. recensitum legimus, sed cum variis mutationibus tam in literis & vocibus quam integris phrasibus, siquidem eruditissimus Judæus Isaac Abarbenel 74. variationes in hoc solo loco observavit, quarum plurimæ facile solvuntur, si cogitaveris, auto-

In Genes.
fol. 60. col
4. & f. 61.
ed. Snetz.

Vid. ejus
Comm.
in 2. Sam.
XXII. fol.
175 sqq.
col. 1. sqq.
edit. Lips.

rem librorum Samuelis istud canticum recensere, sicuti David hoc vulgato & communi fermone in suo periculo elocutus est: Postea vero cum consignavit hoc ipse David, in usum aliorum in pari statu, elegantiori & puriori stylo conscripsit, ut lectori omnia clariora esse possint. Etenim שָׁנוּ עִנֵּן וְלִקְרוֹכּוּ סִבָּח *h.e. Cujuscunque rei mutationis & emendationis causa datur*, uti modo laudatus Judæus loquitur, quod multo magis in sacra scriptura notandum est. Unicum versum 27. adduxisse suffecerit, qui sic se habet: עַם נֹכַר הִתְבַּר וְעַם עֶשֶׂת

Pro quo in Psalmo allegato multo clarius reperimus: *Cum puro parum Te praestas, & cum perverso perversum Te praestas.* Harum mutationum rationem malo Doctissimi Abarbenelis, quam meis verbis exponere, qui postquam voces explicuisset, ita scribit: וּבְסֵפֶר

loc. cit.
veif. 27. f.
177. col. 3.

תְּהִיִּים אִמֵּהּ בְּמִקּוֹם תִּתְבַּר וְהוּא הַחֲדוּף הַלֵּל וּבְמִקּוֹם אִימְרוּ כִּיִּן תִּתְבַּל אִמֵּר שֶׁם תִּתְבַּל וְהוּא הַחֲדוּף הַלֵּל וְגַם אֱלֹה לְיוֹפֵי הַרְבּוֹר וְתִקְוֵנוּ הֵינּוּ וְכִפִּי בְּרַךְ הַרְקִימוּן גַּם כִּן כִּי הִתְפַּעַל מְבֹרָה וְאִמֵּר תִּתְבַּר סִמְרֵי הַתְּסַפְּרֵי וְהַתְּלַבְּנוּ וְהַתְּפַעַל מִפְּתֵל וְאִמֵּר תִּתְפַּתֵּל וְכֵן הַכִּיָּאֵתֵנּוּ הַמִּדְקָדְקִים וְעַם הַיּוֹרֵת שְׂרָרֵי בְּשֵׁרֵי הַשִּׁירָה הַזֹּאת הַיָּדֵי אִמֵּר תִּתְבַּר עַל רֹךְ וְהַעֲבֵרָה הֵנָּה בְּכַתְּבֵי אֹתָהּ *h.e. Sed in libro Psalmorum loco quinta (in hoc op. cantico;) pro eo, quod hic dicitur תִּתְבַּר dicitur tbi תִּתְפַתֵּר, & hoc est 36ta variatio. Verum & hoc ad decorum & emendationem sermonis sunt, etiam quoad ipsam grammaticam: Nam in conjugatione Hupael a radice בָּרַר dicitur הַתְּבַר sicut forme & הַתְּבַרְכוּ & in conj. hupael a rad. תִּתְבַּר dicitur תִּתְפַתֵּר, quemadmodum & Grammatici hoc adducunt. Quapropter licet David, cum hoc canticum cecinit, dixerit, תִּתְבַּר, secundam communem analeclum (qua syllaba integræ sepius absorbentur & contrahuntur) ecce! tamen cum istud scri-*

psu

psit in libro *Psalmorum*, accuratius isti attendit, sicut decebat &c. Ex quibus sententia nostra abunde confirmatur. Idem observandum, erit in libris *Salomonis* & aliis.

Nihil impediret, quo minus ad alia nunc progredi possemus, nisi adhuc nonnulla *Præsupposita*, quæ rite intellecta & applicata in hac Doctrina ludantem quam plurimum juvare possunt, paululum subsistere juberent. Primum est, quod *sacri scriptores in suis narrationibus personarum loquelas tam ad rem referre putandi sunt, donec manifesta ratio contrarium suaserit.* Hoc observato, plurima utilia deprehendi poterunt. Nec existimem ullum facile hoc petatum rejecturum: Argumenta enim, quæ hoc requirunt, non levis sunt momenti. Provoco 1) ad *receptam omnium scriptorum consuetudinem*, qui quantum inbecillitas memorie fidesque monumentorum patitur, semper id observant E. g. *Lucianus* in ficta licet narratione *Pythagoram*, *Jonicum*, dialecto quoque *Jonica* stricte utentem introducit, ita ut mercatori suo, quid ulterius discendum sibi sit, quarenti respondeat: *Εἰς τὴν ἰωνικὴν ἀγόμενος*, &c. Et paulo post de ipsius victu quærenti reponat: *Ἰωνικὸν μὲν σῶμα τὸ σιτοῦμαι* &c. Quorum quamplurima ibi reperire licet, ubi pro dialecto *Jonica* abundat, uti in vocibus *ἰωνικὸν* & *ἰδῆν* &c. Eo magis hoc de scriptoribus divinis credendum est, quo majorem gradum certitudinis ipsi possederunt. 2) *Ipsi sibi Diversitas* hoc palam loquitur quam in talibus locis reperimus. Ut præter *Davidis* modo dictum sermonem unum alterumve tantum afferam, jubeo accuratius pensare v. 6. *Gen. XVIII.* Hic cum tres angeli advenirent, *Abrahamus*, in gaudium effusus festinantissime ad *Saram* currit, illique dicit: *קָמָה יְשֵׁה סָאָם קָמָה סָרָה רַחֵם אֱלֹהִים עָלַי*. 1. c. *Festina, vira sata, farinam similaginis, depse, & fac placentias.* Quis, quæso, hunc sermonem intelligat, nisi supponat, *Mosen* hic *Abrahami* maxime festinantis propria verba allegare? Profecto nullus alias nexus, nulla vera hebraismi constructio aderit. Pari ratione consideretur v. 13. *Gen. XXIII.*

Vid. Tom. 1. Opp. in Dialogo inscripto עֵינַי

πεδσσε. p. 372. sq. edit. per Græv.

Ubi idem abraham ad Ephronem dicit: **אֵן אִם אֶתְּךָ לִי שְׂמַעְנִי**
 i. e. *Tantummodo, si tu utinam, audi me* &c. Nec hunc
 sermonem ullus intelligat, nisi cogiret, Mosen hic recensere
 verba abrahami, ob *modestiam recusationis* ab Ephrone sapius
interrupta, ita ut *initia* saltem propositioinum efferre potuerit:
 alias contra omnem loquendi modum contra omnem usum
 & analogiam hebraicam, hæc Moses scripsisset, quod nemo
 facile concesserit. Nec scrupulum hic movere debet, quod
 hac ratione sapissime barbari prorsus & extranei statuenti
 sint, hebraico sermone usi fuisse; Hoc enim absurdum non
 est, sed potius summam probabilitatem meretur. Inprimis
 hic tempora Regum considerari velim, quorum & scientia-
 arum flore etiam Ebraica lingua ab omnibus honoratioribus
 extranearum aularum æstimata & adhibita fuit, non secus ut
 hodie Gallicam linguam plerique eminentiores addiscunt &
 loquuntur. Manifeste hoc prodit solum exemplum Assyrii
 Præfæcti Rabsace, qui relicta vernacula Aramæa, in conventu
 ministrorum Regis Judæ, Ebræa potius utebatur, istis licet
 repugnantibus. 2. Reg. XVIII. 19. 199. Es. XXXVI. 4. 199. Ju-
 dæi quidem nonnulli putant, **שְׂמַעְנִי יְהוָה הִירִי**, quod
 fuerit *Judeus Apostata*; Sed hoc ex textu probari non potest
 & nostra potius sententia ex isto confirmatur. Et talia in-
 numera adduci possent, quæ hoc confirmant, nisi hæc ex-
 empla sufficienter æquitatem nostri postulati defenderent.

§. VIII.

Aterum personas loquentes concernit, de quibus notan-
 dum, quod *iste non semper receptam suam in loco dialectum sequantur*,
 sed sapius meliorem & elegantiorẽ adhibere loquelam, in-
 terdum tamen ob affectum &c. communiorem immiscere.
 Atque hoc **ἤτε μὲν** ab unoquoque nunc facile concedetur,
 si eorum meminerit, quæ in præcedenti §. 6. de Davide ex
 instituto probavimus. In Græcis quoque idem deprehen-
 deris; E.g. De Atticis scriptoribus vulgo Critici annotant,
 istos pro σ quod a plebe pronunciatum sic fuit, libenter ad-
 hibere ρ, ita ut dicant ἄρρην pro ἄσρην, interim tamen Henr.

Sic.

Vid. Talm.
 rr.
 סנהדרין
 cap. 9, fol.
 60, col. 1, ed.
 Amstel.

Stephanus observavit, Thucydidem, Platonem, Demosthenem & Aristophanem, sæpius communem prononciationem immiscere, ut scribant *ῥάρα* pro *ῥάρα* &c. Sed ad Tertium tandem deveniendum est *presuppositum*, quod tribus in specie concernit, & hoc potissimum vult, *unius tribus dialectos interæam quoque in alia reperiri*. Quod accurate tenendum est in doctrina, quam in Sect. II. aggrediemur: Etenim cum dialectum huic vel illi tribui assignamus, non ista nostra est sententia, ac si tantummodo in una tribu viguisset, sed cui plurima exempla favent, illi saltem ob *ῥεῖρον πειδίαιας* dialectum adscribimus. Nec potest hoc cuiquam obscurum esse, si 1) *suum* tribuum consideret, quæ sæpius inter se habitavit, ut ob commercium frequens non potuerint non etiam dialectorum participes esse. Sic Hierosolyma non solum habitavit plurimi ex tribubus *Juda & Benjamin*, sed etiam ex *Ephraim & Manasse* conf. 1. Par. IX, 3. 199. Tribus *Dan* ut plurimum inter reliquas dispersa habitavit, uti ex Jud. XVI. 11. 199. pater. *Gilead* ex Gad, maximam partem inter *Ephraim & Manasse* dispersi erant, uti Ephraimitæ ipsis exprobrant, Jud. XIII. 4. & sic in reliquis. Atque hæc una caularum est, cur omnium tribuum dialectos distincte indicare non audeam, uti alibi monebo. 2) *Tempora* quoque pensitari velim: Nam post Salomonis ætatem major confusio tribubus accidit, ita ut dialecti necessario cum aliis confundi debuissent. Et ob hanc rationem plurimi libri, e.g. *Jesaias, Jeremias, Regum &c.* tantum huic instituto non profunt, quantum prodesse possent, si quilibet in suo loco tranquille mansisset &c. Hæc pauca de methodo dixisse sufficiat, speciosa aliorum quilibet harum rerum peritus exinde elicere poterit.

C A P. IV.

De Utilitate hujus doctrinæ.

Summarium.

- §. I. *Utilitates* quatuor generatim sistit. §. II. *in specie primam*, quoad culturam Ebr. lingue *Grammaticam & Historicam*, explicat. §. III. *Secundam*, quoad puncta, vocalia, & §. IV. *Tertiam*, historiam.

Vid.
Zyvinge-
ri hypoty-
posin dial.
Græc. fol.
2. col. 2.

am sacrorum Autorum concernentem exponant. §. V. *Quartam*, circa historiam librorum sacrorum versantem, sistit, & finem imponit.

§. I.

Vid. Va-
jicra Rab-
ba. Scđ.
22.

Elegans omnino antiquiorum doctorum pronuntiatio est: אפרו וברום שאחרו וראוה אורם יתרו לעולם ורגו i.e. *Etiams res, que Tibi in mundo videntur superflua, omnes iste utilitatem habent in mundo.* Quod & me monuit, ut paucis demonstrarem, levem huncce laborem aliquid saltem commodi afferre posse, si recte adhibeatur, nec quemquam autumare debere, subtilitatem & commentum philologicum esse, quod nullibi profit, nisi in cerebro critico. Quantum autem hactenus assequi potui, ejus utilitas quadruplex est: *Prima* ad linguam hebraicam generatim, *Atera* puncta vocalia in specie, & *due* reliquæ historiam Autorum atque librorum sacrorum spectant, uti in subsequentiis ulterius videbimus.

§. II.

Prima, quam ex cognitione Dialectorum haurimus, utilitas, circa ipsam linguam sanctam occupatur, & quidem tam circa ipsius *Grammaticam*, quam *Historiam*. 1) Ad *Grammaticam* quod attinet, quanta, quæso, lux oriri posset, si hæc doctrina accuratius ab eruditis excoleretur, quam omnes hactenus libelli Grammatici ignorant? Tot exceptiones totque obtorto collo depicta monstra analytica caderent, si tyrones monerentur, non omnia secundum unam formam exsecari debere, sed dialectum communem hic respiciendam esse. Quanta dubitationes hactenus de formis pluralibus in ai (אֵי) ut גִּבּוֹי &c. fuerunt? Hic singularem, ille pluralem voluit, & quid non? Quod tamen dubium ex hac doctrina facile tollitur, uti suo tempore videbimus. Quæ non maceratio in voce אֵיפֶיִן occurrit? Huic radix אֵיפֶיִן non satis manifesta est, hinc ad אֵיפֶיִן recurrendum; illi conjugatio hitpaël dubia est, hinc ad monstruosas formas hæc vox rejicienda erit, quoniam non ad cerebralem ipsius normam hebraicæ linguæ quadrat. Quot discrepantes reperias sententias de infinitivis Niphal cum אֵיפֶיִן ut

עַתָּה נִלְמַד 2. Sam. VI, 20. הַגִּיטָּה Jud. XX, 39 &c. Quæ omnia ex hac doctrina facile evanescent, sicuti ex præcedentibus constare potest, & clarius adhuc suo loco patebit. Talia innumera faciliora reddi posse non dubito, si in posterum diligentius ad dialectos attendatur. 2) *Historia* quoque sanctæ linguæ inde non parum suppletur. Quot vitam & valetudinem terunt in conquirendis vocibus earumque rationibus Echnicorum & inprimis Græcorum scriptorum, ne quicquam dialecto & stylo istorum adversari videri queat, ut satis mirari non possim, reperiri adhuc eruditos, qui existiment, *divinitus se Φιλομνηστὰς factos, hinc ateneris annis in illius amplexibus ardentibus irruisse &c. hunc unicum studii sui scopum proposuisse &c.* Quidni & nos in sanctæ hujus linguæ, quæ suam divinam originem Cultoribus suis quotidie probat, historiam accuratius inquiramus? Exempla huc spectantia passim adfersimus, & alibi ex instituto percontabimus,

§. III.

Quanquam ex præcedente utilitate vocales multum lucrari existimandum est, nondum tamen usquequaque omnia de istis expedita sunt, siquidem adhuc gravis oriri potest dubitatio, an hæc puncta vocalia, uti in sacris literis hodie prostant, à Deo inspirata sint. Hinc omnino oportet, *secundam* addat nostra Doctrina utilitatem, *quæ punctis vocalibus divinum suum ortum trahatur.* Hic quidem discutendum non est, jam tum Viros Gravissimos prolixissime in hujus rei demonstratione versatos esse, inter quos præ reliquis eminent Jo. Buxtorffius, a) junior, Wasmuthus b), Leusdenius c), & reliqui quorum, proinde labores devote veneramur; Sed tamen, quin adhuc alia superaddi possint, nemo facile negaverit. Inprimis autem ista argumenta semper mihi fortissima visa sunt, quæ ex natura & interioribus rei ipsius desumpta sunt. Et tale argumentum est, quod pro inspiratione punctorum ex hac doctrina petitur. Quis enim concipere potest, humanam memoriam & industriam tantum valere, ut (v. g. in dialecto Judæ, ubi sonus i pro e libenter assumitur, uti videbimus) semper in loco convenienti illum sonum subscribat, cum tamen hic (nempe) in vocibus istis multo usitator sit? Hoc profecto nemo sanæ

Vid. J. suz
Barnesius.
Græc. L.
Prof. in Ac.
Cantabr.
in præf.
in Home-
rum. &
conf. Adæ
Eruditor.
Lips. hæc
ao. 1712.
mens. Jan.

a) in libr.
de punct.
antiquita-
te, edit. a.
1648.
b) in Vin-
dic part. I
c) in Phil.
Ebraic.
Dissert.
XIII, usq.
que ad
XVI.

D men-

mentis & linguæ peritus sibi persuadere potest. Dicere autem hoc casu accidisse, prorsus ineptum fuerit. Miror proinde lapsum acutissimi *Spinoza*, quod sibi proposuerit Grammaticam Geometrica methodo conscribere, (uti supra monuimus) in qua dialectos nonnullas explanare, & simul inspirationem punctorum funditus destruere voluit. Sic dormitat hic bonus *Homerus*: Stipulas sane & pulverem pyrium igni apposuisset. Utinam & hoc *Capellus*, uterque *Vossius* &c. considerassent, & adhuc amplecterentur isti, qui tenebras amant, longe aliter sine dubio de hac veritate judicassent, & judicarent!

§. IV.

Præter enarratas utilitates adhuc duæ nobis ex dialectis enascuntur, quæ ambæ historiam Autorum atque librorum sacrorum concernunt. Et *Tertia* quidem est, quod hac ratione de patria & habitatione Autorum, si non quoad locum specialem & apud illicite, tamen quoad tribum & probabiliter judicare possimus. Exempli loco sit nobis *Hoseas*, cujus patriam & locum habitationis descriptum non reperimus, quoniam tamen sæpissime ipsum dialecto tribus Judæ uti deprehendimus (quod suo patebit loco), exinde quis haud inepte concluderit, ex hac tribu *Hoseam* vel oriundum vel saltem in illa habitasse & assidue versatum esse. Quanquam, si quis curiosarum conjecturarum affirmator esse nolit, non admodum pertinax sim in his obtrudendis, mihi tamen licebit omnia hic conquirere, ad quæ usus dialectorum quocunque modo spectet.

§. V.

Quarta denique utilitas etiam historica est, & in hoc consistit, quod ex hoc fundamento librorum auctores prorsus ignotos conjectura quodammodo assequi possimus. Sic quisnam libros *Paralipomenon* scripserit, ignoramus; *Talmudistæ* tamen omnibus libris Auctores suos assignarunt, & horum *Esdræ* Auctorem (licet tantum ex parte) constituunt. Placet integritate ad istum provocamus; Ita autem disquirunt: כתיב משה כתב ספר ופרשתו כל עם וארץ והרשע כתב ספר

Vid. Bava
bathra, c.
1. f. 14. c. 2.

ספרו ושמונה פסוקים שכתורה שמואל כתב ספרו וספר
 שיזמרים ורורת דוד כתב ספרו שהוא תהלים ע"י עשרה
 זקנים ואלו הן אדם הראשון ומלכי צדק ואברהם ומשה הימן
 ודודתן ואסף ושלשה בני קרח ורמיהו כתב ספרו וספר
 מלכים ומגילת קינות חזקיהו וסיעתו כתבו ישעיהו
 משלי שיר השירים וקהלת אנשי כנסת הגדולה כתבו
 יחזקאל ותרי עשר נביאים ודניאל ואחשורוש עורר
 כתב ספרו ויחיס בדברי הימים עיר דו וגו';
h. e. Sed quis-
nam scripsit istos (libros biblicos)? Moses scripsit librum suum, &
sectionem de Bileamo (alii vocant ברק Num. XII. fgg.) & librum
Hiobi. Josua scripsit librum suum & octo versiculos in lege (nempe
ultimos Deut. xxxiv, 5. fgg.) Samuel scripsit librum suum & li-
bros Judicum & Ruth. David scripsit librum suum, qui est Psalmo-
rum, per decem Centores, qui sunt sequentes: Adam primus (ad di-
ferentiam nominis appellativi sic vocant,] Melchisedec, Abra-
ham, Moses, Heman, Jeduthum, Asaph, & tres filii Corah. Jeremi-
as scripsit librum suum & librum Regum & volumen lamentationum.
Hiskias ejusque societas scripserunt (i. e. compegerunt scripta)
Jesaiam, Proverbia, Cantic. Canticorum & Culelet. Viri Synagoga
magne scripserunt (i. e. collegerunt scripta) Ezechielem, &
duodecim Prophetas, Danielelem, Ahasverum (i. e. libram Esther)
Esdras scripsit librum suum, & Genealogiam in libris chronicorum us-
que ad se &c. Horum pronuntiatis quamvis omnibus consen-
tere non possumus, tamditu tamen ipsorum & quidem antiqui-
orum traditionem retinere licebit, donec difficultates aliud
svadeant: Judæis enim antiquioribus credita sunt λόγια τῶ
Θεῶ, uti Paulus affirmat, Rom. III, 2. hinc illi in historia Bi-
blica (licet non in reliqua) plus fidei merentur, quam alii.
 Statuunt itaque Esdras Autorem Chronicorum esse, tan-
 tum ad suam usque genealogiam; Sed verosimilius est, ipsum
 omnia, quæ ante ejus tempora istoque vivente acciderunt,
 ibi consignasse, & reliqua v. g. genealogia post Esdras, ab
 alio, quicumque sit, Θεωνίωσιν addita demum esse. Cum
 quo mire stylus conspirat, qui dialectis tribus Judæe subinde
 mixtus est, (uti patebit,) malleque proinde hunc Autorem
 agno-

supra. in
Johann.

agnoscere, quam ullum alium; siquidem eruditiores in captivitate Babylonica linguæ sanctæ curam habuisse maximam dubitari non potest. Et talia plurima conjectari possent de libris Josux, Judicum, Samuelis & Regum, præcipue si *Seder Olam* conferre, vel eruditissimi *Abarhanelis* judicia penitare vellemus quod suo loco non omitemus; Sed id jam non agimus destinato consilio, ac proinde unicuique libertatem sentiendi relinquentes, ad specialiora & utiliora nunc pergeremus, nisi chartæ angustia & commodior tractandi ratio, hic finem imponere juberet. Quapropter Patriluminus, a quo *πᾶσα δόσις ἀγαθῆ* descendit, humillimas laudes decanto, quod mihi, inutili servo, in hac *προπαθία* gratiosissime adstipere voluerit, ipsumque devote veneror, velit & in sequentibus meditationibus oculos mentis illuminare, ut puram veritatem in ipsius gloriam non solum cognoscere, sed & sincere Lectoribus proponere possim. Cæterum, si cognoverimus, Lectori B. hunc nostrum conatum placere, non deerimus, quin & alteram *sectionem*, quæ imprimis dialectos tribuum *Juda, Benjamin & Ephraim*, temporibus non neglectis, sistet, proxime communicemus, εἰν ὁ κ' ἐπιθελήση, cui omnes tam candidos quam lividos L.L. decenti voto commendamus!

□□□

Ἐπιμέλεια.

- I. Verba Ps. L, 18. *וְיָבִיב דִּיבְךָ עִימִי* □□□ *Luthe.*
rus bene versit: Wenn du einen Dieb siehest, so läuffest du mit ihm etc.
- II. *Omnis amphibolia (in re seria) legibus socialitatis contrariatur.*
- III. *Animalia quæcunque certos rationis gradus possidere, concipiuntque suos invicem communicare, probabile est.*

99 A 6989

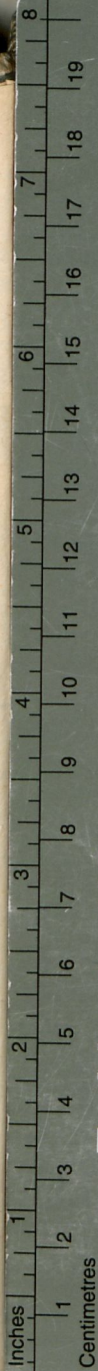
ULB Halle 3
002 824 795

56,

Retra ✓

Farbkarte #13

B.I.G.

Blue

Cyan

Green

Yellow

Red

Magenta

White

3/Color

Black

VIRIS

RENDIS, MAGNIFICIS
AMPLISSIMIS,

OMINIS

RECHENBERGIO,

rofessori Publico Primario, Ca-
tituli Venerabili, Collegii Major. Princ.
æ Decem-Viro, Alumnorum Ele-
ro & Nationis Misnicæ Seniori
Gravissimo &c.

ut &

FRIDO OLEARIO,

ofessori Publico, pariterque
Canonico Dignissimo, & Collegii
Princ. Collegiato &c.

orum Celeberrima hujus Philyréa
Spectatissimo,

ET PROMOTORIBUS

a prorsus ac submissa mente
Venerandis.

zu 25